ROCHEMONT, DE L. J.

WAT HEBBEN PARTIJSCHAPPEN.

PERPUSTAKAAN MUSEUM
XXII-
452.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN MUSEUM
No. INDUK
XXII-
452.

ROCHEMONT, DE L. J.

WAT HEBBEN PARTIJSCHAPPEN.

PERPUSTAKAAN MUSEUM
Kon. Tropen Inst.
XXII-
452.

pp 292, 300

PERPUSTAKAAN NASIONAL

XXI. 452

XII Aa 452

WAT HEBBEN PARTIJSCHAPPEN

VAN ONZEN

ATSJIN-OORLOG GEMAAKT?

EEN VOLKS-VOORLEZING

DOOR

J. I. DE ROCHEMONT,
Oud Luitenant-Kolonel der Artillerie.
(Maurits.)

HAARLEM,
H. M. VAN DORP.
1876.

BAT. GENOOTSCHAP VAN K.E.W.

Item id: 22135789

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.

Tanggal : 9 Maret 2012
No. Induk : 20118/PN-MUSEUM/'12
BIB - ID : 0392660
Beli / Hadiah : Ex. Museum

INLEIDING.

Sedert wij, na den val van Frankrijks eersten Keizer, weder in het bezit geraakten van onze Koloniën, die ons kort te voren ontnomen waren, hebben wij daar aanhoudend oorlog gevoerd.

En geen wonder.

Inlandsche vorsten zijn autocraten of despoten, wier belangen, inzigten en behoeften, wier godsdienst, zeden en gewoonten, in lijnregten strijd zijn met de eischen eener beschaafde maatschappij, die het algemeen belang en de vrijheid op den voorgrond stelt. De inlandsche vorsten, die wij in onzen Archipel vonden, weerden ons, omdat zij hun persoonlijk voordeel door onze maatschappelijke instellingen bedreigd zagen. Wij hadden telkens en telkens te worstelen met het onafhankelijk Inlandsch Gezag, aanhanger van het Barbarisme,

onverzoenlijke vijand van de Beschaving, dien wij ten laatste moesten verdringen, omdat hij anders ons verdringen zou.

Meer dan een halve eeuw is verloopen, nadat wij het juk der Fransche overheersching hebben afgeschud. In dat groote tijdvak heeft het Oost-Indisch Leger, voortreffelijk bijgestaan door onze Zeemagt, een krijgsgeschiedenis in het leven geroepen, waarmede het verhaalt, hoe wij ons, met weinig middelen, tot groote Koloniale Mogendheid hebben weten te ontwikkelen. Vooral Sumatra, Java, Celebes, Bali en Borneo getuigen van zijn wapenroem. De namen van die eilanden worden in alle hemelstreken genoemd. Het is niet mogelijk ze uit te spreken, zonder tevens te gewagen van onze Vaandels en Wimpels, die de wegen hebben gebaand, waarmede deze schoone gewesten toegankelijk zijn gemaakt voor alle volken uit alle oorden. In deze tijden van Kosmopolietische zamenleving, wordt bekendheid met de wijze, waarop de Nederlanders zich in Insulinde hebben gevestigd, bevestigd en uitgebreid, zelfs in vreemde landen, voor een beschaafde opvoeding gecischt.

Toch is die bekendheid in ons Vaderland verre van algemeen. De laatste tijden leverden daarvan sprekende bewijzen. Niettegenstaande de 2e expeditie tegen Atsjin haar moeijelijke taak *Vestiging van ons gezag in Atsjin* luisterrijk had vervuld,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

heeft menig Nederlander zich beijverd, om haar werk openlijk te veroordeelen, te minachten zelfs. Terwijl gebrek aan geschiedkundige gegevens, als gevolg van geheimhouding der Regering, een bevoegde kritiek volstrekt onmogelijk maakte, heeft een onbevoegde kritiek luidruchtig gesproken. Hoewel wij buiten onze grenzen geprezen werden, openbaarde zich binnen onze grenzen een gezindheid, waarover onze Nationale eer te treuren heeft. Dit alles is het noodlottig gevolg van onbekendheid met Indische toestanden in het algemeen, en Indische krijgszaken in het bijzonder.

Die onbekendheid Landgenooten! heeft ons niet alleen groot kwaad berokkend, maar blijft ons nog met groot kwaad bedreigen. Ik acht het tot mijn militairen en staatsburgerlijken pligt, om u dit aan te toonen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

EERSTE HOOFDSTUK.

FRANSEN. VAN DE PUTTE, LOUDON, VAN SWIETEN.

Waarom heeft de Gouverneur-Generaal Loudon Atsjin den oorlog verklaard?

Omdat Atsjin ons tot den oorlog dwong. Atsjin wapende en versterkte zich. Het kocht, van den Handel te Singapore, duizende geweren en een groote hoeveelheid kruid. Het riep zijn vasallen tegen ons te wapen. Het zond een brief naar Turkije, een gezant naar Frankrijk, en agenten naar konsuls van vreemde Staten, ten einde de hulp van die Mogendheden tegen ons interoepen. Atsjin wilde den oorlog, en maakte zich daartoe gereed. En terwijl het zoo wilde en zoo handelde, zond het ons een gezantschap, met voorstellen om den bestaanden band van vrede en vriendschap naauwer toetehalen. Loudon liet Atsjin opheldering vragen van dit verraderlijk gedrag. Atsjin weigerde

opheldering te geven, en intusschen hield het zich, niet langer bedekt, maar openlijk, ten aanschouwe van onze schepelingen, bezig om zich voor den strijd tegen ons gereed te maken [1]. Loudon verklaarde hierop Atsjin den oorlog.

Welk was het doel, waarmede de oorlog werd aangevangen?

Erkenning van ons gezag door Atsjin.

Het onafhankelijke Atsjin bedreigde aanhoudend onze onafhankelijkheid. Vooreerst, omdat de onveiligheid in onzen Archipel, als gevolg van Atsjin's zeestrand- en menschenroof, de bemoeijenis van vreemde Mogendheden weldra onvermijdelijk maken zou [2]. En vervolgens omdat Atsjin telkens vreemde Mogendheden aanbood, om zich in zijn Staten, dat is, om zich in onzen Archipel nedertezetten [3].

Werd ons gezag door Atsjin erkend, dan kon Atsjin onze onafhankelijkheid niet langer bedreigen. Want dan had Atsjin zich te gedragen naar de voorschriften, waarmede onze Regering waakte voor de veiligheid in onzen Archipel. En dan werd tevens vreemde nederzetting in Atsjin onmogelijk gemaakt, door het gezag van Internationale beginselen.

Hoe werd nu de oorlog gevoerd, ten einde dit doel te bereiken?

---

[1] Ziet *Onze Vestiging in het Rijk van Atsjin* 3e Hoofdstuk.
[2] " " " Bladz. 31 en 32.
[3] " " " " 95 en 96.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

. Ik verwijs naar den brief van Generaal VAN SWIETEN aan den Sultan van Atsjin [1]. VAN SWIETEN eischte van den Sultan, om ons gezag te erkennen. Bij dezen eisch werd een belofte gevoegd. Voldeed de Sultan aan dien eisch, dan zouden wij hem het bestuur over zijn land niet alleen laten, maar ook waarborgen.

Waarom is dit programma van den oorlog dan niet uitgevoerd?

Omdat de Sultan dit programma afwees. Hij deed den zendeling, die hem den brief van VAN SWIETEN overbragt, wreedaardig vermoorden. Hij beantwoordde onzen eisch en onze belofte met den oorlog [2]. Terwijl de oorlog gevoerd werd, stierf hij. De strijd werd door de Atsjinsche Hoofden met verwoedheid voortgezet. Nu konden wij onmogelijk toelaten, dat de overleden Sultan door een regerenden Sultan werd opgevolgd. Want werd die opvolger gekozen door de oorlogszuchtige Atsjinsche Hoofden, dan zouden wij een oorlogszuchtigen Sultan, waarvan de dood ons had verlost, weder dwaasselijk in het leven roepen. En werd de opvolger door ons gekozen, dan zou hij natuurlijk, als bondgenoot van ons, vijand wezen van onze tegenpartij; dan zouden wij hem aan onze tegenpartij

---

[1] Ziet *Onze vestiging in het Rijk van Atsjin* Bladz. 59—66.
[2] „ „ „ „ 67.

moeten opdringen; dan zouden wij den oorlog moeten voeren voor een Sultan, die door Atsjin niet werd gewild, en dien wij niet noodig hadden. Er bleef ons dus niet anders over, dan ons gezag te stellen in de plaats van dat van den overleden Sultan. Met andere woorden: wij hadden ons gezag in Atsjin te vestigen. Derhalve was voortaan *Vestiging van ons gezag in Atsjin* het doel van den oorlog.

Hoe werd *nu* de oorlog gevoerd, ten einde *dit* doel te bereiken?

De Sultans van Atsjin bezaten erfelijk een domein. Dit domein bestond uit den Kraton met omliggend land. Het bestaan van den Sultan was, zonder dit domein, zoo niet volstrekt onmogelijk, dan toch uiterst moeijelijk [1]. Het bezit van dit domein was dus voor ons van het hoogste gewigt. Daarom maakte VAN SWIETEN zich meester van dit domein.

Een verzekerde gemeenschap van onze Vestiging in Atsjin, met het overige deel in onzen Archipel, was noodzakelijk. Het mogt den vijand niet mogelijk wezen, om haar af te sluiten van die bronnen, waaruit zij haar middelen van bestaan en onderhoud putten moest. Daarom zorgde VAN SWIETEN voor die verzekerde gemeenschap. Hij breidde zijn verovering uit, tot en langs de zee.

[1] De ondervinding van den oorlog heeft tot nog toe de volstrekte onmogelijkheid aangetoond.

De uitgebreidheid van onze vestiging, had haar aangewezen grenzen. Niet te klein, want haar weerbaarheid tegenover den vijand moest volkomen wezen. Niet te groot, want de krijgmagt, die daar als permanent garnizoen behoorde te blijven, moest door ons klein Leger ten allen tijde kunnen geleverd worden. Daarom regelde VAN SWIETEN de uitgebreidheid van onze Vestiging naar deze grenzen.

Zoodra VAN SWIETEN een strook land veroverd had, waarmede wij ons gezag onder genoemde voorwaarden konden vestigen, haastte hij zich, om die strook te maken onneembaar voor den vijand, en bewoonbaar voor ons. Met andere woorden: VAN SWIETEN haastte zich, om ons gezag in Atsjin duurzaam te vestigen. Hij verbouwde den Kraton tot een Nederlandsche vesting. Hij zorgde voor versterkte stellingen. Hij liet de noodige wegen aanleggen. Hij schiep woningen, kazernes, hospitalen, magazijnen en tuighuizen.

En toen VAN SWIETEN alzoo ons gezag in Atsjin duurzaam gevestigd had, toen was dus het doel van den oorlog bereikt. VAN SWIETEN had derhalve zijn taak geëindigd.

Hoe! zoo hoor ik mij toeroepen. Zeidet gij daar niet, dat VAN SWIETEN zijn taak geëindigd had? Maar dat zijn wij niet met u eens! Wij oordeelen, dat VAN SWIETEN zijn taak niet geëindigd had. Wel

had VAN SWIETEN ons gezag in Atsjin gevestigd. En duurzaam gevestigd ook. Maar Atsjin was nog niet geheel onderworpen. Had VAN SWIETEN dan daarvoor niet te zorgen?

Neen Landgenooten! daarvoor had VAN SWIETEN *niet* te zorgen. Vestiging van ons gezag in Atsjin, *dat* was de taak, die VAN SWIETEN was opgelegd. Geheele onderwerping van het Atsjinsche volk, die taak was VAN SWIETEN *niet* opgelegd, en zulks dood eenvoudig, omdat die taak VAN SWIETEN *niet kon* opgelegd worden.

Vestiging van ons gezag is het werk van een expeditie, een veldtogt, een droog jaargetijde. Daarom kan zulke taak aan één persoon worden opgedragen. En weest verzekerd, dat zulke taak niet ligt is. Zij behoort tot den Indischen oorlog van den eersten rang.[1] Het genie van den Indischen veldheer heeft, bij zulke taak, het meest gelegenheid om in al zijn omvang te schitteren.

Maar onderwerping van onafhankelijke Inlandsche volken aan ons gezag, dat is het werk van een onmogelijk, zelfs niet bij benadering, te bepalen tijd. Wij hebben hieraan soms jaren, soms een lange reeks van jaren, soms eeuwen besteed. Die taak kan dus onmogelijk aan één persoon

[1] De Indische oorlog wordt op drie wijzen gevoerd, wordt in drie rangen onderscheiden, die onderling hemelbreed verschillen.

worden opgelegd. Zij kan slechts, in den loop der tijden, verwacht worden van ons gevestigd gezag.

Jan Pieterszoon Koen heeft, door het stichten van Jacatra, ons gezag op Java gevestigd. Maar hij heeft niet de Javaansche bevolking aan ons gezag onderworpen. Natuurlijk niet. Want rekent maar eens uit, hoeveel opvolgers en hoeveel jaren er noodig zijn geweest, om tot die onderwerping te geraken. En niettemin zijn wij zóó tevreden over Koen, dat wij zijn nagedachtenis, nog onlangs, met een standbeeld hebben geëerd.

Het voorbeeld, door Java geleverd, wordt ons ook geleverd door onze overige groote eilanden Celebes, Bornéo en Sumatra. Op grond van wat zoudt gij het nu te Atsjin anders willen hebben, dan het in de overige streken van onzen grooten Archipel geweest is?

Ik zal later gelegenheid hebben, om op dit onderwerp terugtekomen. Maar, niet waar Landgenooten? de wijze waarop ik thans geantwoord heb op uw vraag van zoo even, maakt mij bevoegd, om voorttegaan als volgt:

Van Swieten had zijn taak geëindigd. Hij had het doel van den oorlog bereikt. Hij had ons gezag in Atsjin duurzaam gevestigd. De verdere onderwerping van Atsjin was nu de taak van ons gevestigd gezag.

Het gevestigd gezag wordt in Atsjin, even als

elders, in alle overige gewesten van onzen Archipel, uitgeoefend door ambtenaren en officieren, naar de bestaande wetten en bepalingen. De tegenwoordigheid van den Gouverneur-Generaal werd dus niet langer in Atsjin vereischt. Van Swieten die, als Regerings-Kommissaris, [1] den Gouverneur-Generaal te Atsjin vertegenwoordigd had, behoorde derhalve aftetreden. Daarom verliet van Swieten Atsjin, na er ons gezag, door hem gevestigd, te hebben toevertrouwd aan een zijner onderbevelhebbers, den Kolonel Pel.

Pel was dus geen Regerings-Kommissaris. Hij was te Atsjin niet bekleed met de magt van den Gouverneur-Generaal. Hij voerde dan ook den titel van Militair- en Civiel Bevelhebber te Atsjin. Als Militair Bevelhebber was hij, wat ieder Kommandant eener militaire afdeeling in Indië is. Als Civiel Bevelhebber was hij, wat ieder Resident in Indië is. Hij had het in Atsjin gevestigde gezag uit te oefenen naar de, in geheel Indië, bestaande wetten en bepalingen. Maar overigens had hij zich te gedragen naar de bevelen van den Gouverneur-Generaal.

Het Reglement op het beleid der Regering van Nederlandsch-Indië beveelt den Gouverneur-Generaal, om onze verhouding tot Inlandsche Staten

[1] Ziet *onze vestiging in het Rijk van Atsjin*, bladzijde 38—40.

te regelen naar de inzigten van het Opperbestuur in Nederland. Met andere woorden: naar de inzigten van den Koning, den Raad van State gehoord; en den Minister van Koloniën, in overeenstemming met den Ministerraad.

Die inzigten van het Opperbestuur [1] omtrent de gedragslijn, die wij in Atsjin te volgen hadden, stemden volkomen overeen met die van den Gouverneur-Generaal Loudon. Die inzigten van den Gouverneur-Generaal Loudon, stemden volkomen overeen met die van den Generaal van Swieten. Op voorstel van den Gouverneur-Generaal Loudon werd nu door het Opperbestuur besloten, dat de Generaal van Swieten, die zich nog te Atsjin bevond, en dus het best van al de plaatselijke omstandigheden van den oorlog beoordeelen kon, die inzigten zou regelen en vaststellen.

Dit nu heeft van Swieten gedaan, vóór hij Atsjin verliet. Zijn inzigten waren de navolgende.

Het doel van den oorlog bereikt zijnde; met andere woorden: veiligheid voor scheepvaart en handel verzekerd, het gevaar van vreemde tusschenkomst voor goed afgeweerd zijnde, zoo hadden wij vooreerst onze aandacht vooral te wijden aan onze vestiging.

Die vestiging was niet te klein, want zij bezat

[1] Minister van Koloniën J. D. Fransen van de Putte,

volkomen weerbaarheid. Ook was zij niet te groot, want de krijgsmagt die zij noodig had, 3 à 4000 man, kon ten allen tijde door het Indisch Leger worden afgestaan. Die vestiging mogt derhalve niet uitgebreid, evenmin ingekrompen worden. De taak van den Militairen en Civielen Bevelhebber behoorde zich te bepalen, tot het ijverig werken aan de beveiliging van die vestiging in het algemeen, en aan de beveiliging van haar gemeenschap met de zee in het bijzonder. Hij moest alle offensieve bewegingen vermijden, en zich *vooral onthouden van elke poging om terrein te winnen in de rigting van het Zuiden*[1]. De geheele onderwerping van Atsjin moest voortaan het gevolg wezen van 's vijands overtuiging, dat wij ons duurzaam in zijn land gevestigd hadden. Vooral van onze beleidvolle pogingen, om zijn oogen te openen voor de zegeningen eener beschaafde Regering. En ook van onze verzekering, dat wij alle Hoofden, die den vrede wilden, in hun waardigheid en regten zouden handhaven; dat wij vrijheid van godsdienst zouden waarborgen; dat wij, met de wetten en instellingen van het land, ook ieders eigendom zouden eerbiedigen.

Toen VAN SWIETEN Atsjin verliet, had hij na-

[1] Met andere woorden: Atsjin *niet binnendringen*. Onze vestiging ligt op de noordelijke grens van Atsjin.

tuurlijk Pel vooraf met deze inzigten bekend gemaakt. Van Swieten had dit gedaan met de uitdrukkelijke bijvoeging, dat hij die inzigten niet mededeelde als bevelen, maar *als raadgevingen van den ouderen wapenbroeder aan den jongeren.* Ook voegde van Swieten er uitdrukkelijk bij, dat hij, werden die raadgevingen opgevolgd, zich persoonlijk met Pel verantwoordelijk stelde voor den goeden uitslag. En werden die raadgevingen niet opgevolgd, dan behoorde Pel zich, omtrent de afwijkingen, onmiddellijk te verstaan met den Gouverneur-Generaal.

Toen van Swieten op Java was teruggekomen, herhaalde hij, bij den Gouverneur-Generaal Loudon, wat hij Pel had gezegd. En Loudon bragt die herhaling van van Swieten bij Pel over. En zoo werd dan Pel, tot twee malen toe, niet alleen bekend gemaakt met de inzigten van van Swieten, maar ook met de bevoegdheid, om die inzigten *niet* te beschouwen als bevelen, *wel* als raadgevingen.

Pel hield zich aan de raadgevingen van van Swieten. De inzigten van van Swieten waren ook de zijne. Het beginsel Loudon en van Swieten, goedgekeurd en bekrachtigd door het Oppergbestuur in Nederland, werd door Pel naauwkeurig toegepast. En Pel deed dit op zulke uitstekende wijze, dat hij, na te Atsjin een jaar gezag gevoerd te

hebben, met innige overtuiging en hooge ingenomenheid verklaren kon:

Onze stelling is niet alleen ONNEEMBAAR, *maar ook* VOLKOMEN VEILIG! *Ook onze gemeenschap met de zee is volkomen veilig!* WIJ HEBBEN HET HART VAN ATSJIN IN ONS BEZIT! *Wij hebben het bestuur van een Sultan onmogelijk gemaakt! Wij kunnen Atsjin den toevoer, een hoofdvoorwaarde voor zijn bestaan, zoo niet geheel afsnijden, dan toch uiterst moeijelijk maken!* WIJ KUNNEN EEN AFWACHTENDE HOUDING AANNEMEN!

Zóó verklaarde PEL in April 1875. Zóó gunstig was de toestand onzer Atsjinsche zaken, toen de Gouverneur-Generaal LOUDON Indië verliet.

Landgenooten! wilt toch lezen en herlezen, hetgeen ik u daar heb verhaald. Wilt vooral herlezen de verklaringen van PEL. Zijt gij nu overtuigd? Het doel van den oorlog was bereikt. Onze vestiging was niet alleen ONNEEMBAAR, maar ook VOLKOMEN VEILIG. Geen Sultan van Atsjin was meer mogelijk. Wij hadden het hart van Atsjin in ons bezit. Het bestaan van Atsjin was, zoo niet onmogelijk, dan toch uiterst moeijelijk gemaakt.

WIJ KONDEN VEILIG EEN AFWACHTENDE HOUDING AANNEMEN! Zoo sprak PEL, die te Atsjin bevel voerde; die plaatselijk kon zien, hooren, opmerken en oordeelen. Zoo sprak ook VAN SWIETEN, die onze vestiging op den vijand veroverd had. Zoo sprak ook LOUDON, die Atsjin den oorlog had

verklaard. Zoo sprak ook de Minister van Koloniën Fransen van de Putte, in overeenstemming met den Ministerraad. Zoo sprak ook de Koning, den Raad van State gehoord. Ja, Landgenooten! zóó sprak de Koning met Zijn hooge Regeringsmannen en Krijgsoversten.

Waarom hebt gij niet naar hen gehoord? Waarom hebt gij liever het oor geleend aan een onbevoegde en dus dwaze kritiek? Aan anonyme couranten-brief- en brochure-schrijvers? Aan Praat-Majoors, die den oorlog nimmer anders gevoerd hebben, dan in hun salon of op de Societeit?

Waarom?

Omdat de Atsjin-stukken geheim gebleven zijn. Waren die stukken niet geheim gebleven, dan had gij den Koning met Zijn hooge Regeringsmannen en Krijgsoversten kunnen hooren; dan had gij geweten, op welke wijze met 's Lands heiligste belangen werd omgegaan; dan had niet *kunnen* gebeuren, wat nu, Helaas! is gebeurd.

Gij vraagt: Maar wat is er dan gebeurd?

Ik zal u dit verhalen Landgenooten! want het is van het hoogste belang voor ons Vaderland, dat gij dit nu eindelijk weet.

TWEEDE HOOFDSTUK.

VAN GOLTSTEIN, VAN LANSBERGE.

Landgenooten! alvorens verder te gaan, moet ik voldoen aan mijn belofte van zoo even. Ik heb met u nader te spreken over mijn bewering, dat onderwerping van onafhankelijke inlandsche volken aan ons gezag, onmogelijk aan één persoon kan worden opgedragen, omdat zij het werk is van een niet te bepalen tijd, die soms aangroeit tot eeuwen. Daar straks staafde ik die bewering met historische bewijzen. Nu moet ik haar steunen met krijgskundig gezag.

In beschaafde staten wordt de verdediging van het land opgedragen aan een wettelijk georganiseerde krijgsmagt. Met andere woorden: aan een Leger, met al den aankleve van dien. De burgers niet tot zulke krijgsmagt behoorende, die tegen den vijand de wapens voeren, worden door dien

vijand, met het gezag der internationale beginselen, buiten het Staatsregt gesteld, en als oproerlingen gevonnisd en behandeld. Zij doen dus zeer verstandig, met niet deel te nemen aan den strijd. Daarom geldt voor beschaafde Staten als regel: Leger verslagen, verdediging onmogelijk, onderwerping noodzakelijk.

Beschaafde Staten zijn doorsneden met wegen te land en te water, geschikt voor vervoer van troepen, paarden, vuurmonden, materieel en trein. Die wegen vormen een strategisch net. Dat wil zeggen: die wegen zijn zoodanig aangelegd, ingerigt en verbonden, dat de krijgmagt, die aan de grenzen staat, of in de eerste verdedigingslinie is zaamgetrokken, gelegenheid heeft om zich, bij nederlaag, behoorlijk terugtetrekken op die punten of stellingen, welke voor de verdere verdediging zijn aangewezen.

Het onderling verkeer der beschaafde Staten is van dien aard, dat wederkeerige kennis van Land en Volk mogelijk is en bestaat.

Deze drie gegevens vormen den grondslag, waarop de westersche krijgskunde haar plannen voor den aanvalsoorlog bouwt. Een veldheer, aan wien het is opgedragen om een beschaafden staat te onderwerpen, behoort er steeds op uit te zijn, om de bekende krijgmagt van zijn vijand te verslaan, want in dit doel ligt het zegevierend einde van den

PERPUSTAKAAN NASIONAL

oorlog. En om dit doel te bereiken, wordt hij gedwongen om het vijandelijke land, zoo spoedig mogelijk, langs de bekende wegen binnen te dringen. Want dit is het middel om met voordeel den vijand te vinden en te vervolgen.

Wanneer dus een Veldheer is uitgezonden, om een beschaafden Staat te onderwerpen, dan is het natuurlijk, dat zijn landgenooten hunkeren naar berigten, die vermelden, dat hij dringt in 's vijands land. Want zulke berigten zijn doorgaans de voorboden van den zege.

Maar wanneer wij hunkeren naar berigten, die vermelden, dat onze Veldheer te Atsjin dringt in 's vijands land, dan is dit zeer onnatuurlijk. Want zulke berichten zijn vast de voorboden van groote rampen.

De magneet die in een beschaafden Staat voor den aanvaller is opgehangen, wordt in Atsjin niet gevonden. Atsjin verdedigt zich niet met een krijgsmagt, maar met zijn volk. Atsjin heeft geen wegen, maar ongebaand Indisch terrein. Atsjin is niet bekend, maar ligt in digte nevelen, die wij nimmer opgeklaard hebben gezien.

De oorlog tegen een beschaafden Staat, verdedigd door het volk, is een ontzaglijke oorlog. De onoverwinnelijke legerscharen van den eersten Napoléon, leden in Spanje de nederlaag. Het volk van Rusland vernielde en vernietigde, in weinige

weken, een heirmagt van een half millioen soldaten. En dan de worsteling van Frankrijk met Mexico!

Maar in Rusland waren wegen en huisvesting. In Spanje en Mexico bovendien akkers, gevulde schuren en krachtige binnenlandsche hulp. In al die Staten wist de aanvaller waar hij stond en ging. In Atsjin is het anders! Atsjin is wel gewapend zooals Spanje, Rusland en Mexico gewapend waren. Maar Atsjin heeft daarenboven tot magtigen bondgenoot, een geheimzinnige, Indische Natuur.

Daarom kan, mag de onderwerping van Atsjin niet door wapengeweld ondernomen worden. Alle wegen leiden naar Rome, ook de onzinnigste, de bespottelijkste. Waarom zou dan het toeval ook ons wapengeweld niet met onderwerping van Atsjin kunnen bekroonen? Maar wij mogen onze schatten, ons bloed, onze soldaten, ons volksbestaan niet overgeven aan het toeval, wanneer zekerheid alle offers volstrekt overbodig maakt.

WIJ ZIJN VOLKOMEN VEILIG! WIJ HEBBEN HET HART VAN ATSJIN IN ONS BEZIT! WIJ HEBBEN HET BESTAAN VAN ATSJIN, ZOO NIET ONMOGELIJK, DAN TOCH UITERST MOEIJELIJK GEMAAKT! WIJ KUNNEN EEN AFWACHTENDE HOUDING AANNEMEN!

Zoo verzekerde PEL, terwijl hij van zijn wallen op den vijand zag. Wij hadden dus met veiligheid,

ook het zekere vooruitzigt, dat Atsjin zich onderwerpen zou. Wij mogten derhalve onze veiligheid en ons zeker vooruitzigt niet prijs geven aan de grillige luimen van het toeval.

En toch, *toch* Landgenooten! hebben wij dit gedaan. Helaas! wij hebben onze onzinnige dwaling wel zwaar geboet.

Een der wrange vruchten, geoogst door de partijschappen, die ons land verdeelen, was het aftreden van het Kabinet, onder welks bestuur de oorlog was verklaard en aangevangen.

De Minister van Koloniën I. D. Fransen van de Putte maakte plaats voor zijn tegenstander Mr. W. Baron van Goltstein.

Naauwlijks was van Goltstein aan het bestuur gekomen, of hij verkondigde Regeringsbeginselen, die door Loudon zóó noodlottig voor onze Koloniën werden geacht en verklaard, dat deze niet wenschte mede te werken aan de toepassing daarvan. [1]. Van Goltstein *verlangde* dat Loudon aan die toepassing zou medewerken. Loudon bragt zijn hooge waardigheid aan 's Lands belang ten offer. Hij trad af en werd vervangen door den Gouverneur Generaal Mr. J. W. van Lansberge [2].

---

[1] Ziet *Loudon en Atsjin* Bladz. 203—205,
[2] „ „ „ „ 205—206.

Eensklaps rigtte de Minister van Goltstein een vraag tot van Swieten. Van Goltstein vroeg van Swieten, wat hij wel dacht van eene verandering onzer Atsjin-politiek, van eene verwisseling onzer afwachtende tegen een aanvallende houding?

Van Swieten antwoordde den Minister met een ernstige waarschuwing tegen zulken maatregel. Ook zeide van Swieten: Indien gij Minister! blijft bij de beginselen, vastgesteld door den Koning met zijn hooge Regeringsmannen en Krijgsoversten, dan blijf ik ook verantwoordelijk voor den goeden uitslag. Maar indien gij Minister! die beginselen verlaat, indien gij Atsjin gaat aanvallen en binnendringen, dan verlang ik niet langer verantwoordelijk te blijven, want de gevolgen zullen noodlottig wezen.

De Minister van Goltstein en de Gouverneur-Generaal van Lansberge besloten niettemin tot het verlaten van de vastgestelde beginselen.

Pel werd gemagtigd, om onze afwachtende houding, waarmede ons veiligheid en aanstaande onderwerping van Atsjin verzekerd was, te veranderen in een aanvallende houding. Pel kreeg de taak, om Atsjin aantetasten en binnentedringen.

Daartoe werd onze krijgsmagt te Atsjin verdubbeld. Al dadelijk veroorzaakte die verdubbeling groote moeijelijkheid. Immers van Swieten had onze vestiging zoodanig uitgebreid, dat ze, in het

belang van haar volkomen weerbaarheid, een krijgsmagt noodig had, die door het Indisch Leger *kon* geleverd worden. Maar meer *kon* dat Leger dan ook *niet* leveren. En nu moest dat Leger, *toch* meer leveren. Het natuurlijk gevolg hiervan was, dat toen de krijgsmagt in Atsjin verdubbeld was, het Indisch Leger in treurigen onslagvaardigen toestand verkeerde.

Maar! zoo hoor ik roepen. Dit kwaad, hoewel bedenkelijk, was toch slechts tijdelijk. Het zou immers ophouden, zoodra de plannen van VAN GOLTSTEIN en VAN LANSBERGE met goede uitkomsten werden bekroond. Als Atsjin maar onderworpen was. Als...

Ja, Landgenooten! ALS, ALS, ALS.... Maar al die ALSEN waren rekening buiten den waard. De plannen VAN GOLTSTEIN en VAN LANSBERGE konden onmogelijk gunstige uitkomsten opleveren. VAN SWIETEN had dit VAN GOLTSTEIN zóó ernstig en zóó zeker voorspeld, dat VAN SWIETEN zich genoopt gevoelde, daarbij te voegen: *Als gij die plannen onderneemt Minister! dan verlang ik daarvan niet de verantwoordelijkheid te dragen.* WIGGERS VAN KERCHEM, onze tegenwoordige Bevelhebber te Atsjin, had dit VAN LANSBERGE ook zóó ernstig en zóó zeker voorspeld, dat hij zich genoopt gevoelde, daarbij te voegen: *Gouverneur-Generaal! die plannen behooren tot de* ONZINNIGSTE *en* ONVERANTWOORDELIJKSTE

plannen, die ooit gevormd kunnen worden. En de geschiedenis dan! Voegde zij niet, bij deze ernstige voorspellingen en waarschuwingen, ook de hare?

Ik herhaal, die plannen van VAN GOLTSTEIN en VAN LANSBERGE *moesten* noodlottige uitkomsten opleveren. En daarom *hebben* zij dan ook noodlottige uitkomsten opgeleverd. Ik zal trachten Landgenooten! u van die noodlottige uitkomsten *eenige* voorstelling te geven. Want mijn opstel laat natuurlijk niet toe, uitvoerig te zijn.

PEL ging aan den arbeid. Nadat hij eenigen tijd was voortgegaan, bemerkte hij eensklaps, dat er geen mogelijkheid bestond, om de opgelegde taak uit te voeren. Hij moest zijn aanvalsplan afbreken.[1] Kort daarop stierf PEL.

De Lt. Kolonel ENGEL volgde hem op. Wilt gij weten Landgenooten! in welken toestand onze krijgsmagt, door ons *dringen in 's vijands land*, reeds was geraakt, toen ENGEL het bevel aanvaardde? Luistert dan eens naar de verklaringen van dezen Hoofd-Officier.

Onze krijgsmagt is *geabimeerd!* Zoo begon ENGEL zijn verklaringen. Behalve vermoeijende marschen, ernstige gevechten en schrikkelijke ontberingen, heeft ook het oprigten van posten het onmogelijke geëischt van haar verzwakte krachten. De hospitalen zijn proppend vol. Zieken kunnen niet meer

[1] Ziet Koloniaal Verslag 1876, Bladz. 7.

opgenomen worden. Wilt ge weten hoe mijn soldaten hier ziek worden? Op één dag, uit één bivouac, 125 zieken weggedragen. Den volgenden dag, uit datzelfde bivouac, 60 zieken. Wilt ge weten, over welke troepen ik beschikken kan, terwijl ik vlak tegen den vijand sta? Ik laat de zieken, die niet al te ziek zijn, onder de wapens blijven, opdat zij den vijand toch een geweer zouden kunnen toonen. En wilt ge weten, op welk terrein ik mij met zulke troepen bewegen moet? Dat terrein is zóó ongebaand, zóó onbegaanbaar, zóó drassig, dat 14 achtereenvolgende drooge dagen volstrekt noodig zijn, of anders ben ik verpligt te verklaren, dat mijn Artillerie zich *onmogelijk*, dat mijn Infanterie zich slechts *uiterst moeijelijk* bewegen kan. Ik ben onslagvaardig! Voortzetten van de operatiën onmogelijk! Dit is ook het gevoelen van al mijn Chefs van Korpsen en Diensten!

Zoo eindigde Engel zijn verklaringen.

Ja! zoo verklaarde ook de Lt.-Kolonel Meijer, Chef van den staf te Atsjin. De troepen zijn zóó uitgeput, zóó ziek, zóó geslonken, dat er in de eerste maanden niet te denken valt aan slagvaardigheid. Wij moeten het werk staken. Dit erkende reeds Pel. Hij heeft het mij, en meer anderen, den dag vóór zijn dood gezegd.

Landgenooten! wat zegt gij wel van die noodlottige uitkomsten? Zij waren het gevolg van ons

dringen in 's vijands land. Maar luistert eens verder.

Wij hadden geen nederlaag geleden. Volstrekt niet! O, als dat eens gebeurd was!! Maar wij hadden overwonnen. De omstandigheden waaronder wij Atsjin waren binnengedrongen, hadden vrij wat ongunstiger kunnen wezen. Nu hadden wij zegevierend den vijand een stuk grond ontnomen. Wat moesten wij verder doen? Terugtrekken? Dat stuk gronds, zoo duur gekocht, weer prijs geven? Maar dat kon niet. Want dan zouden wij den vijand doen wanen, dat wij onmagtig waren om den prijs onzer overwinning te behouden. Dan zouden wij een nederlaag erkennen. Dan wachtte ons het ergste. Onze aanval doorzetten? Maar dat kon ook niet. PEL had dit reeds verklaard. ENGEL en MEIJER ook. En deze hadden daarenboven verklaard, dat onze krijgsmagt was uitgeput. Hoe zouden wij het uithouden tegen den Atsjinees, die wel rustig was toen wij een afwachtende houding hielden in onze volkomen veilige stelling, maar die nu, met opgeheven klewang, brulde van barbaarsch genoegen, *omdat wij zijn land waren binnengedrongen?* Er schoot ons dus niet anders over, dan op het veroverde stuk grond te blijven en ons daar te nestelen.

Landgenooten! ziet nu eens op die ongelukkige soldaten. Moe, afgemat, uitgeput, *geabineerd*, zoo als ENGEL zeide, moesten zij versterkingen graven

en opwerpen. Hoe velen zijn er ziek geworden en gestorven? Kunt gij ze tellen, die ongelukkige slagtoffers van *het dringen in 's vijands land?*

Daar was ze nu eindelijk versterkt, die geabineerde krijgsmagt. Daar lag ze verdeeld op posten hier en posten daar. Al spoedig riepen die posten om eten en drinken, om kruid en lood, om hulp en verpleging. Maar het terrein was zóó ongebaand, zóó onbegaanbaar, zóó drassig! zeide Engel. Hoe te komen van den Kraton naar die posten, van de eene post naar de andere? Wegen maken! zoo antwoordde de akelige noodzakelijkheid.

Landgenooten! ziet nu weder op die ongelukkige soldaten. Moe, afgemat, uitgeput, *geabineerd*, zoo als Engel zeide, moesten zij aan den wegen-arbeid. Weet ge wat het is: wegen-arbeid in Indië? Vraagt het aan den kettingganger, den gestraften misdadiger, die daarvoor wordt gebruikt. Hoe velen zijn er ziek geworden en gestorven, gewond en gesneuveld? Kunt gij ze tellen, die ongelukkige slagtoffers van *het dringen in 's vijands land?*

Zoo waren ze dan klaar, de noodige posten en wegen. Och neen! *nu* zijn alle noodige posten en wegen nog niet klaar. Daar gingen dan nu de transporten en convooijen, om zieken te halen, om eten en drinken, kruid en lood te brengen. Als panters vlogen nu de Atsjinezen uit hun gaten, holen, diepten en sawah's. Arme veiligheid, die

Pel deed juichen, waar toch waart ge gebleven? Weet ge hoeveel gewonden en dooden er vielen, en steeds vallen, onder kris en klewang? Kent gij het drama van Atoa? Hebt ge gehoord van de sombere gebeurtenis te Lampagger? Heeft men u verhaald van al die overvallen patrouilles, van al die schrikkelijke gevolgen, van *het dringen in 's vijands land?*

En dat duurt nog altijd zoo voort. Toen wij een afwachtende houding behielden, toen wij het beginsel van Swieten, Loudon, Fransen van de Putte, en den Koning volgden, toen juichte Pel: "Wij zijn volkomen veilig! Het bestaan van Atsjin is, zoo niet volstrekt onmogelijk, dan toch uiterst moeijelijk gemaakt! En nu? Bij al die rampen, steeds dagelijks zieken, dooden, gekwetsten, gesneuvelden. Atsjin viert feest!!! En Landgenooten! voegt nu bij dit alles millioenen en millioenen en nogmaals millioenen schats. Is het niet om te ontroeren, bij de gedachte, dat wij zooveel millioenen hebben besteed, om zooveel rampen en ellende te koopen, om *te dringen in 's vijands land?*

Onze arme, uitgeputte soldaten werden ten laatste wanhopig onder die aanhoudende overvallen, die natuurlijke gevolgen van den guarilla-oorlog, dat natuurlijke gevolg van het *dringen in 's vijands land.* Zelfs de zachtzinnigste kreeg een dorst naar wraak. In stede van naar het geweer, dat zoo weinig

mut gaf, greep men naar de vlammende toorts. Ach, hadden VAN GOLTSTEIN en VAN LANSBERGE ten minste toen helder gezien! Daar ging men aan het verwoesten en verbranden. Wat klaagde toch onze afgevaardigde WINTGENS over het verbranden van zestig *huizen?* Twintig *kampongs* werden op één dag in den asch gelegd! En dat nog wel in IX Moekims van de sage XXV Moekims, waarvan wij de bevolking thans tot terugkeer en onderwerping willen overhalen. Terugkeer en onderwerping! Zeker, het moet een helsch geraas geweest zijn, dat sissen en knetteren en knappen en barsten en vallen van twintig dorpen in brand. Maar mij dunkt, boven die schrikkelijke geluiden, moet toch gehoord zijn geworden den vreesselijken eed der Atsjineesche wraak, die maar al te zeer weerklank zal vinden in de toekomst, al onze zonen en dochteren zullen wonen in het onderworpen Noord-Sumatra.

Hemel! zoo hoor ik roepen. Welke reeks van schrikkelijke rampen! Maar begin nu eindelijk eens te verhalen van de voordeelen, die wij met dat *dringen in 's vijands land* hebben geoogst.

Voordeelen, Landgenooten? Maar dat *dringen in 's vijands land*, hoewel het niet onder ongunstige omstandigheden plaats vond, heeft ons geen enkel voordeel opgeleverd. Neen, *niet een enkel.* Natuurlijk. Het kon onmogelijk een enkel voordeel opleveren.

De geschiedenis, Fransen van de Putte, Loudon, van Swieten, Wiggers van Kerchem hadden dit immers zelfs voorspeld? Gij ontroert? Toch wil ik mijn pligt doen. Ik moet u nog één ramp noemen, en wel de grootste, die wij met ons *dringen in 's vijands land* hebben geoogst. Want al de rampen, die ik u genoemd heb, zijn geleden. Zij behooren tot de geschiedenis. Maar de ramp, die ik u nu noemen zal, wordt geleden en zal nog lang geleden moeten worden. Zij behoort het heden en der toekomst.

Generaal van Swieten heeft onze vestiging een uitgebreidheid en een krijgsmagt gegeven, die volstrekt noodig waren voor haar volkomen weerbaarheid. Die krijgsmagt bedroeg 3 à 4000 man. Pel over die uitgebreidheid en die krijgsmagt beschikkende, verklaarde dat wij volkomen veilig waren; dat wij het hart van Atsjin in ons bezit hadden; dat wij het bestaan van Atsjin, zoo niet volstrekt onmogelijk, dan toch hoogst moeijelijk maakten; dat wij een afwachtende houding konden aannemen.

Die krijgsmagt van 3 à 4000 man kon ten allen tijde door ons Indisch leger worden afgestaan. Hierop had Generaal van Swieten, toen hij zijn vestiging daarstelde, trouwens ook gerekend. Maar meer *kon* dat leger *niet* afstaan. Nu hebben wij de uitgebreidheid van onze vestiging minstens ver-

dubbeld. Die verdubbeling van uitbreiding eischt minstens een verdubbeling van krijgsmagt, die door ons leger onmogelijk kan geleverd worden, vooral nu niet, nu het door ons noodlottig dringen in 's vijands land zoo schrikkelijk gehavend is.

Is dan onze positie in Atsjin hopeloos? zoo hoor ik vragen.

Volstrekt niet Landgenooten! Wij zijn, God zij dank! nog altijd meester van elken Inlandschen vijand. Ook van den Atsjinees. Maar zóó kan het niet blijven. Onmogelijk. Er moeten maatregelen getroffen worden. Wij *moeten* doen, wat wij doen *kunnen*, als wij woekeren met den tijd. Wij moeten zorgen, dat onze Bevelhebber te Atsjin juichend van zijn wallen roepen kan, wat PEL verzekerde, toen LOUDON Indië verliet:

Onze stelling is niet alleen ONNEEMBAAR, *maar ook* VOLKOMEN VEILIG! *Wij hebben het hart van Atsjin in ons bezit! Wij maken het bestaan van Atsjin, zoo niet volstrekt onmogelijk, dan toch uiterst moeijelijk.* WIJ KUNNEN EEN AFWACHTENDE HOUDING AANNEMEN!

PERPUSTAKAAN NASIONAL

DERDE HOOFDSTUK.

EEN TYPE VAN NEDERLANDSCHE ATSJIN-KRITIEK.

Landgenooten! ik moet beginnen, met u te herinneren aan een omstandigheid, waarvan ik u reeds in mijn eerste hoofdstuk heb verhaald.

De inzigten van den Generaal VAN SWIETEN omtrent de gedragslijn, die wij in Atsjin te volgen hadden, waren alzoo in hoofdzaak de navolgende.

IJverig werken aan de beveiliging van onze veroverde vestiging in het algemeen, en van haar gemeenschap naar de zee in het bijzonder. Offensieve bewegingen vermijden, en VOORAL NIET DRINGEN IN 'S VIJANDS LAND.

PEL, aan wien onze vestiging werd toevertrouwd, werd tot twee malen toe met die inzigten bekend gemaakt, en *tot twee malen* toe werd hem *uitdrukkelijk* verzekerd, dat hij door die inzigten niet gebonden was.

Maar die inzigten waren bekrachtigd door den Gouverneur-Generaal en door het Opperbestuur. Wilde dus PEL verandering van die inzigten, dan had hij die verandering te vragen aan den Gouverneur-Generaal, en de Gouverneur-Generaal had dan die verandering te vragen aan het Opperbestuur.

Maar PEL hield zich volkomen aan de inzigten van VAN SWIETEN. De inzigten van VAN SWIETEN waren ook die van PEL. En PEL verkreeg, met de toepassing van die inzigten, de schitterendste uitkomsten. Want in April 1875 kon PEL juichend verklaren:

Ik ben VOLKOMEN VEILIG! *Wij hebben het hart van Atsjin in ons bezit! Het bestaan van Atsjin is, zoo niet* VOLSTREKT ONMOGELIJK, *dan toch* UITERST MOEIJELIJK *gemaakt!* WIJ KUNNEN EEN AFWACHTENDE HOUDING AANNEMEN!

Zóó bijzonder gunstig nu stonden onze Atsjinsche zaken, toen de Gouverneur-Generaal LOUDON Indië verliet.

Maar hoewel de oorlog, gevoerd naar de beginselen van VAN SWIETEN, LOUDON, FRANSEN VAN DE PUTTE en den KONING, zulke heerlijke uitkomsten opleverde, werd het Nederlandsche volk eensklaps verrast met het vermoeden, dat die beginselen veranderd waren. Dit vermoeden werd zekerheid. En bij die zekerheid voegde zich de smartelijke ontdekking, dat onze schoone uitkomsten van den oor-

log vervangen waren door rampzalige uitkomsten.

Onder zulke omstandigheden hield onze Volksvertegenwoordiger Fransen van de Putte, op den 26ⁿ September 1876, een rede in 's Lands Vergaderzaal. In die rede rigtte hij tot den nieuw benoemden Minister van Koloniën Mr. F. Alting Mees de vraag: Waarom zijn de vastgestelde beginselen veranderd? En bij die vraag voegde hij het advies: Ga niet voort op den ingeslagen noodlottigen weg!

Landgenooten! Is er één onder u, die het zou willen ondernemen, om den Volksvertegenwoordiger Fransen van de Putte kwalijk te bejegenen, omdat hij zoo zijn pligt deed?

Toch heeft het Lid van de Rekenkamer, de Heer W. A. van Rees *dat* gedaan. Ik zal dit aantoonen.

Het lid van de Rekenkamer van Rees schreef een advies aan den Minister van Koloniën, en hij heeft dit advies in het dagblad *Het Vaderland*[1] geplaatst. Hiermede gaf de Heer van Rees zijn advies niet alleen openlijk den Minister, maar ook openlijk aan ons. Het staat derhalve ook aan ons, om dit advies openlijk te beoordeelen.

In de eerste plaats zegt de Heer van Rees: Met ons dringen in 's vijands land, is niet afgeweken van de beginselen, door het Opperbestuur vastgesteld! En om dit te bewijzen, vervolgt de Heer

[1] Zie de nummers van 17, 18 en 19 October 1876.

van Rees: Leest maar wat er staat in de Instructie van het Opperbestuur. Er staat: In de eerste plaats ons vestigen in Atsjin. Wat beteekent: in de eerste plaats? Dat wij in de tweede plaats meer kunnen doen; dat wij dus, na afloop van de vestiging, het land kunnen binnendringen.

Het lid van de Rekenkamer van Rees dwaalt.

Op mijn beurt vraag ik: Wat beteekent die aanhef der Instructie van het Opperbestuur: in de eerste plaats? En ik antwoord: dat wij de Instructie verder *moeten* lezen. Wij *kunnen* die Instructie verder lezen, want de Volksvertegenwoordiger Fransen van de Putte heeft haar, in zijn rede, geheel gegeven. En wat lezen wij verder in die Instructie? Dat van Swieten aan die Instructie niet meer gebonden was, dan de omstandigheden, die hij alleen geheel juist beoordeelen kon, naar zijn oordeel zouden toelaten. En wat was het oordeel van van Swieten? Wij kunnen dit mede lezen in de rede van den Volksvertegenwoordiger Fransen van de Putte. Van Swieten oordeelde: Alzoo laat het Opperbestuur het geheel aan mij over, om de gedragslijn, die wij tegenover Atsjin te volgen hebben, te regelen? Welnu! ik blijf getrouw aan mijn politiek. Eerst ons vestigen, *daarna een afwachtende houding*. En is dit oordeel van van Swieten door het Opperbestuur bekrachtigd? Ook dit kunnen wij lezen in de rede van den Volksvertegenwoor-

diger Fransen van de Putte. Van Swieten bragt zijn beslissing ter kennisse van den Gouverneur-Generaal, en de Gouverneur-Generaal bragt haar ter kennisse van het Opperbestuur, en het Opperbestuur bragt haar ter kennisse van de Volksvertegenwoordiging.

Wij zien dus dat de *aanvallende* houding, dat het dringen in 's vijands land, waarmede wij zooveel ontzettende rampen hebben geoogst, wel degelijk een afwijking was van de beginselen van Swieten, Loudon, en Fransen van de Putte, bekrachtigd door den Koning. De volksvertegenwoordiger Fransen van de Putte was volkomen bevoegd, om den Minister van Koloniën te vragen: Waarom is er afgeweken van 's Konings wil? De Heer van Rees had dit duidelijk kunnen lezen in de rede, die hij bestrijdt.

Ik noteer, dat het lid van de Rekenkamer van Rees ons advies levert over een rede, die hij *niet* gehoord of gelezen, althans *niet goed* gehoord of gelezen heeft.

De volksvertegenwoordiger Fransen van de Putte zegt, in zijn rede, onder anderen tot den Minister van Koloniën: Een der grenzen van onze vestiging, door 's Konings wil bepaald, was de linie Oleleh-Kraton.

Onjuist! roept de Heer van Rees. De linie Oleleh-Kraton kan met geen mogelijkheid grens geweest

zijn van onze vestiging, door 's Konings wil bepaald. Want die linie was nog niet bekend, toen 's Konings wil de grenzen van onze vestiging bepaalde.

Het lid van de Algemeene Rekenkamer W. A. van Rees dwaalt weder.

Hoort slechts Landgenooten! naar de verklaring, die Pel op 30 April 1875 gaf. Pel verklaarde: Ik heb mij volkomen gehouden aan de inzigten van van Swieten, en dientengevolge is de linie Oleleh-Kraton [1] een der grenzen van onze Vestiging! De Koninklijke wil had de inzigten van van Swieten aangenomen en voorgeschreven. Dus had de Koninklijke wil ook de linie Oleleh-Kraton aangenomen als een der grenzen van onze vestiging.

Ik noteer dat het lid van de Rekenkamer W. A. van Rees ons advies levert over een onderwerp, dat hij niet meester is.

De volksvertegenwoordiger Fransen van de Putte zegt in zijn rede, onder anderen tot den Minister: Met dat noodlottige dringen in 's vijands land, hebben wij een invasie-oorlog begonnen!

Neen! roept de Heer van Rees. Wij konden geen invasie-oorlog meer *beginnen*, want wij hadden dien reeds *begonnen*, toen wij ons vestigden op Atsjin's strand!

[1] Pel spreekt zelfs van Linie Tjangkoel-Kraton! Linie Olehleh-Kraton is een deel van Linie Tjangkoel-Kraton.

Het lid van de Rekenkamer van Rees dwaalt alweder.

Ik wil toegeven, dat onze Vestiging op Atsjin's strand een invasie-oorlog *was*. Maar die oorlog was *geëindigd* naar 's Konings uitdrukkelijk voorgeschreven wil. van Swieten had hiervan bij proclamatiën, kennis gegeven aan de Hoofden en aan de bevolking van Atsjin. Toen wij van uit onze Vestiging op nieuw gingen dringen in 's vijands land, *begonnen* wij dus weder de invasie-oorlog. Want ook in het *hervatten* van een werk, dat *geëindigd* is, ligt de volstrekte beteekenis van *beginnen* opgesloten. Wij mogen dan ook niet twijfelen, of de Atsjinees zal, toen wij weder zijn land gingen binnendringen, in zijn taal geroepen hebben: Daar *begint* Nederland zijn invasie-oorlog weer, en Nederland heeft ons toch zoo stellig verzekerd, dat het dien *geëindigd* had!!

Ik noteer dus een derde dwaling in het advies van het lid der Rekenkamer van Rees.

De volksvertegenwoordiger Fransen van de Putte zegt, in zijn rede, onder anderen tot den Minister: Laat af van dat noodlottig dringen in 's vijands land! Ik beroep mij, voor dit advies, op de geschiedenis van onze vestiging en uitbreiding in onzen Archipel!

Het lid van de Rekenkamer van Rees roept: De Volksvertegenwoordiger Fransen van de Putte had zijn advies behoorlijk moeten motiveren!

Maar Landgenooten! ik vraag u: heeft de Volksvertegenwoordiger Fransen van de Putte zijn advies niet behoorlijk, niet zeer krachtig gemotiveerd? Kon hij beter zeggen dan: Minister! ik verwijs u naar onze geschiedenis die 250 jaren telt. Zij verhaalt ons dat wij altijd begonnen zijn, met ons aan het strand te vestigen. Ook verhaalt zij ons, dat wij nimmer 's vijands land zijn binnengedrongen, dan alleen wanneer ons dit mogelijk gemaakt werd, hetzij door verzekerde vredelievende ontvangst, hetzij door inlandsche hulp of bondgenootschap. Nog verhaalt zij ons, dat wij, zelfs onder zulke gunstige omstandigheden, met ondergang van ons gezag bedreigd zijn geweest, enkel en alleen omdat wij wat haastig waren met dat binnendringen! Waarom Minister! zouden wij dan nu willen doen, wat wij nimmer hebben kunnen doen? En waarom Minister! zouden wij nu weder Atsjin gaan binnendringen, terwijl ieder Nederlandsch hart bloedt bij die jammer en ellende, waarmede ons laatste noodlottig binnendringen, de schoone uitkomsten van den oorlog vervangen heeft?

Met uw permissie! roept de Heer van Rees. Die lange geschiedenis van onze vestiging in onzen Archipel, heeft niets gemeen met onze tegenwoordige vestiging in Atsjin. Onze voorvaders hebben ons gezag gevestigd als handelaren, als vrienden,

zonder leger! In Atsjin zijn wij gekomen als vijanden, met een leger!

Het lid van de Rekenkamer W. A. van Rees dwaalt steeds.

Zeer zeker, wij hebben voorvaders gehad, die zich, zonder krijgsmagt, als handelaren in onzen Archipel gevestigd hebben. Maar die voorvaders hebben niet ons gezag in den Archipel gevestigd. Zij hebben slechts kantoren (comptoirs) opgerigt, en zij werden mishandeld, vermoord of verjaagd. Maar onze Oost-Indische Compagnie heeft ons gezag in onzen Archipel gevestigd, met een Leger en een Vloot, met een Zee- en Landmagt. Waarom ontkent het lid der Rekenkamer van Rees het bestaan van die verdienstelijke krijgsmagt, die in het boek onzer vaderlandsche geschiedenis zulke schitterende bladen beschreven heeft? Vreesde hij dan niet, dat ieder Hollandsche schoolknaap hem met verontwaardiging zou tegenspreken? Reeds in 1616 beschikte onze Oost-Indische Compagnie over een vloot van 45 Linie-schepen, bewapend met 4000 kanonnen en bemand met 15000 koppen. In 1672 was haar krijgsmagt zóó aanzienlijk, dat zij onzen oorlog tegen Frankrijk met 20 oorlogsschepen steunen kon. Waartoe heeft deze aanzienlijke krijgsmagt gediend? Enkel en alleen, om ons gezag in den Archipel te vestigen en uittebreiden. En het lid van de Rekenkamer van Rees beweert, dat onze voorvaders ons

gezag zonder krijgsmagt gevestigd hebben! Maar weet hij dan niet hoe Batavia, de hoofdstad van Insulinde, de Koningin van het Oosten, in het leven geroepen werd? Wij verhalen van die geschiedenis aan onze kinderen, opdat zij reeds vroeg mogen hooren èn van den Vaderlandschen REGULUS, èn van den landgenoot KOEN, èn van de dappere Nederlandsche Zee- en Landmagt. Onze vestiging op Celebes, de stichting van Makasser, heeft de Heer VAN REES daarvan niet gehoord? Deze vestiging heeft Portugal in zijn heldentijd doen verbleeken, en doen ondervinden dat de Nederlandsche Wimpels en Vaandels door Nederlandsche helden gevoerd en gedragen werden.

Ik noteer dat het lid van de Rekenkamer VAN REES al te onbekend is met onze vaderlandsche geschiedenis in het algemeen, en met onze Indische krijgsgeschiedenis in het bijzonder.

Landgenooten! leest eens welke beschrijving de Heer VAN REES geeft van den ontredderden toestand van onze Indische krijgsmagt. Maakt u toch niet al te ongerust. Ook met deze beschrijving dwaalt de Heer VAN REES. Zij is al te overdreven. Indien ik dus uw aandacht voor die beschrijving inroep, dan is dat niet, opdat gij haar gelooven zoudt, maar alleen opdat ik gelegenheid zou hebben, om u aantetoonen, dat de Heer VAN REES zijn advies niet alleen met dwalingen, maar ook met onzin-

nigheid geschreven heeft. Daarom, let niet op de geheele beschrijving, let alleen maar op deze woorden.

Ieder wist dat het Indisch Leger uitgeput, magteloos, NIET IN STAAT WAS, OM EENE MILITAIRE EXPEDITIE UITTERUSTEN.

Zóó was de toestand van ons Leger, zegt de Heer VAN REES, vóór wij Atsjin zijn binnengedrongen. Maar, ook dit zegt de Heer VAN REES, *na* dat wij Atsjin zijn binnengedrongen, werd die toestand nog veel erger.

Buiten Atsjin is NU *bijna* GEEN ENKEL *geschikt soldaat te vinden, die valide kan genoemd worden. In Atsjin bestaan* NU *onze troepen voor de helft uit ongeoefende, ongedisciplineerde manschappen, uit rekruten, wien men op het oorlogsterrein den wapenhandel moet leeren.*

En als de Heer VAN REES dan zóó getuigd heeft, dan adviseert hij den Minister van Koloniën en ons:

Rust een expeditie uit. Doet dat onmiddellijk, want zij moet in December reeds aan het werk. En gaat nu met die expeditie *op nieuw dringen in 's vijands land.*

Niet waar Landgenooten? de Heer VAN REES doet ons met zulk advies denken aan een aardigheid, waarvan men zich aan de speeltafels algemeen bedient. *Troef spelen! Ik heb geen troef.* TOCH *troef spelen!!*

Ik noteer dat het lid van de Rekenkamer VAN

Rees, zijn openlijk advies aan den Minister van Koloniën en aan het Nederlandsche volk, steunt met een aardigheid, die slechts aan speeltafels, of op de Societeit te huis behoort.

En als nu de Heer van Rees, met behulp van zijn verbeelding, een expeditie in het leven geroepen heeft, dan gebruikt hij zijn verbeelding vervolgens, om een krijgsplan te scheppen en aantebevelen.

Verslaat de vijandelijke krijgsmagt! zoo kommandeert de Heer van Rees met de geestdrift, die hem in zijn salon bezielt.

Maar ieder Indisch Officier, toegerust met de geestdrift van het slagveld, antwoordt zeer bedaard: Er is geen vijandelijke krijgsmagt! Atsjin vecht met zijn volk. Honderd mannen, vrouwen en kinderen hier; vijftig daar; tien ginds; een overal! Zij staan hoog: in boomen en op heuvels. Laag: in ravijnen, holen en gaten. Verschanst: in versterkingen. Ongenaakbaar: in sawah's, moerassen en bosschen. Als wij vooruitgaan, gaan zij terug. Als wij teruggaan, gaan zij vooruit. Het is een afmattende, aanhoudende, ontmoedigende strijd! Engel en Meijer voegen er ernstig bij: Toen onze dappere krijgsmagt, onlangs, twee maanden zóó gestreden had, was zij geabimeerd!!!

Dringt eenige duizende meters in 's vijands land! zoo klinkt vervolgens het kommando van het lid der Rekenkamer van Rees.

Er zijn geen wegen! roept ieder Indisch Officier.

Dan maar zonder wegen! zoo roept de Heer VAN REES, die geïnspireerd raakt.

ENGEL antwoordt ernstig: De Artillerie kan zich ONMOGELIJK, de Infanterie kan zich slechts UITERST MOEIJELIJK bewegen.

Wij staan nu aan den voet van het gebergte! zoo gaat de Heer VAN REES voort. In het gebergte zal het BETER gaan!

In het gebergte zal het SLECHTER gaan! zoo antwoordt ieder Indisch Officier. De moeijelijke Indische krijg is vooral verbazend moeijelijk in de bergen.

Het lid der Rekenkamer VAN REES wordt ongeduldig.

Naar Toenong! Naar het brandpunt van den opstand!! zoo luidt nu zijn kommando.

Waar ligt Toenong? is de vraag van allen.

Ik weet het niet! is het antwoord van den Heer VAN REES. Wij weten immers *niets*, *hoegenaamd niets*, *volstrekt niets* van het land! [1]

Juist Landgenooten! nu zegt de Heer VAN REES dan toch eindelijk één juistheid. Maar —

Ik noteer, dat het lid van de Rekenkamer VAN REES, den Minister van Koloniën en ons, een

[1] Al die kommando's, uitroepingen en beweringen worden door het lid der Rekenkamer VAN REES in zijn advies gebruikt.

openlijk advies over Indische krijgszaken geleverd heeft, en zich daarbij bediend heeft van één juistheid, niet om het advies te steunen, maar om het advies, als van geen waarde, ter zijde te leggen.

Het genoegen, waarmede wij die ééne juistheid mogen opmerken Landgenooten! is echter niet bestendig van duur. Het wordt ons ontnomen door onjuistheden, die nu onze aandacht roepen.

In den aanhef van zijn advies, zegt de Heer van Rees:

Pel was *geboeid* door de inzigten van van Swieten, en dientengevolge tot werkeloosheid *gedoemd*. Met andere woorden dus: De inzigten van van Swieten waren bevelen voor Pel.

Iets verder zegt de Heer van Rees:

Pel was *huiverig*, om aftewijken van de inzigten van van Swieten. Met andere woorden dus: De inzigten van van Swieten waren geen bevelen voor Pel. Pel *mogt* wel, maar *durfde* niet afwijken van de inzigten van van Swieten.

En weder iets verder zegt de Heer van Rees:

Pel handelde slechts onder den *invloed* van de inzigten van van Swieten. Met andere woorden dus: De inzigten van van Swieten waren geen bevelen voor Pel. Pel is daarvan afgeweken. Alleen zijn afwijkingen getuigen, dat de inzigten van van Swieten daarop invloed hebben uitgeoefend.

De Heer van Rees geeft ons dus niet minder

dan *drie* verschillende voorstellingen van ééne zaak, allen afwijkende van de ware toedragt. Die ware toedragt, ik heb het reeds herhaaldelijk gezegd, was deze: PEL kreeg tot twee malen toe, eens van den Generaal VAN SWIETEN en eens van den Gouverneur-Generaal LOUDON, de uitdrukkelijke verzekering, dat hij volstrekt niet gebonden was door de inzigten van VAN SWIETEN.

Ik verheugde mij, toen eindelijk van die inzigten van VAN SWIETEN werden afgeweken! zoo juicht de Heer VAN REES.

Helaas! die afwijkingen moesten ons leiden tot de ontzaggelijke rampen, die door onze Krijgsoversten VAN SWIETEN en WIGGERS VAN KERCHEM zóó ernstig, zóó zeker waren voorspeld.

Ik adviseer, zoo roept de Heer VAN REES, om voorttegaan met die afwijkingen!!

Landgenooten! hoort gij het advies van den Nederlander VAN REES, die lid van de Rekenkamer is?

VAN SWIETEN heeft *snorkende* proclamaties uitgegeven! Zijn proclamaties waren *snorkerijen!* zoo raast de Heer VAN REES.

Landgenooten! kent gij VAN SWIETEN? Ik kan dien man niet zien, of ik zie tevens al die laauweren, waarmeê hij onzen Koning, onze Vaandels en ons Vaderland heeft versierd. En wat is hij eenvoudig! Zóó eenvoudig als hij zich in den omgang vertoont, zóó eenvoudig vertoont hij zich

ook in zijn proclamatiën. Leest die proclamatiën, die door den Heer van Rees *snorkend* en *snorkerijen* worden genoemd, en gij zult, uit die proclamatiën van Swieten leeren kennen, zoo als hij is: Overwinnaar van Bali, Boni en Atsjin! Maar tevens mensch die, met zijn medemensch, hetzij die vriend of vijand is, God lief heeft boven al!

Gevoelde de Heer van Rees dat hij een onmogelijk, een wanhopig werk ondernam, toen hij zijn advies schreef, om daarmede het weldadig advies van den Volksvertegenwoordiger Fransen van de Putte krachteloos te maken? Laten wij dat geloôven Landgenooten! want met zulk geloof alleen, zal Nederland het den Heer van Rees, die lid van de Rekenkamer is, kunnen vergeven, dat hij, door een gevoel van magteloosheid tot het uiterste gebragt, zijn advies met onedele pogingen heeft willen steunen.

Die inzigten van van Swieten waren verderfelijk! zoo roept de Heer van Rees. Zij hebben ons tot een ellendigen toestand geleid!! Al spoedig ondervond Pel het moeijelijke, ja het onmogelijke, om overeenkomstig die inzigten een afwachtende houding te bewaren!!!

Maar Pel, die niet, als de Heer van Rees, in een salon of op de societeit getuigde; die op zijn wallen sprak, van waar hij den vijand zag, Pel verklaarde: Zóó voortreffelijk waren de inzigten

van van Swieten, waarmede ik mij geheel ver eenigde, en waaraan ik mij dus geheel gehouden heb. Toen de Gouverneur-Generaal Loudon Indië verliet, *toen waren wij in Atsjin* volkomen veilig! Toen hadden wij het hart van Atsjin in ons bezit! *Toen konden wij het bestaan van Atsjin, zoo niet* volstrekt onmogelijk, *dan toch* uiterst moeijelijk *maken!* Toen konden wij een afwachtende houding aannemen!

De inzigten van van Swieten worden ook afgekeurd door den Kommandant van het Indisch leger de Neve! zoo beweert de Heer van Rees. Ook Generaal de Neve verklaart zich voor een aanvallende houding!

Louter verzinsel, Landgenooten! wat de Heer van Rees u hier opdischt. Niet alleen Generaal Wiggers van Kerchem, onze Bevelhebber te Atsjin, maar ook Generaal de Neve bezweert den Gouverneur-Generaal van Lansberge, om toch aftezien van dat noodlottig dringen in 's vijands land.

Pel is na het vertrek van van Swieten twee jaren werkeloos geweest! zoo tiert het lid der Rekenkamer van Rees.

Pel is, na het vertrek van van Swieten, niet eens twee jaren te Atsjin geweest. Een jaar en tien maanden na het vertrek van van Swieten, heeft zijn krijgsmagt hem daar, onder het storten van tranen, ten grave gedragen. Pel was bezwe-

ken, ja, bezweken onder al die inspanning van geest en ligchaam, waarmede hij te Atsjin zijn Koning en zijn Vaderland heeft gediend. Niet waar Landgenooten! wij eeren de nagedachtenis van dien verdienstelijken krijgsman? Wij planten met diepen weemoed een bloem der hulde op zijn verwijderd graf!! Maar Landgenooten! en vooral gij brave broeders, die met PEL te Atsjin hebt gewerkt en gestreden! het lid van de Rekenkamer VAN REES, die ook Nederlander is, hij doet anders als wij. Hij beleedigt de nagedachtenis van PEL met onjuiste voorstelling van zaken.

Hoort niet naar het advies van den Volksvertegenwoordiger FRANSEN VAN DE PUTTE! Hij is een *leek* op het gebied der krijgskunde! zoo gaat het lid van de Rekenkamer VAN REES in blinde hartstogt voort.

In de eerste plaats moet ik opmerken, Landgenooten! dat er in de rede van onzen Volksvertegenwoordiger FRANSEN VAN DE PUTTE geen enkel krijgskundig advies te vinden is.

Het doel van elken oorlog, en dus ook van onzen Atsjin-oorlog, is tweeledig. Er is een staatkundig, en er is een krijgskundig doel. Toen VON BISMARCK riep: *Naar de Fransche grenzen! Naar Parijs!* En toen hij riep: *Niet naar Weenen! Niet verder dan Boheme!* toen hield VON BISMARCK zich uitsluitend bezig met het staatkundig doel van den

oorlog. Het voortreffelijke Pruissische leger heeft dan ook zijn Staatsman niet gewraakt.

Toen de Minister Fransen van de Putte riep: *Niet verder dan linie Oleleh Kraton!* En toen de Volksvertegenwoordiger Fransen van de Putte vroeg: *Waarom is die linie, niettegenstaande 's Konings bevel, overschreden?* toen was er geen sprake van eenig ander doel, dan het staatkundig doel van den oorlog.

Ik noteer dus weder een dwaling van den Heer van Rees.

Maar nu de Heer van Rees verklaard heeft dat een *leek* op het gebied der krijgskunde, geen adviesen over krijgskunde leveren moet, nu vraag ik: Waarom levert de Heer van Rees dan een advies over krijgskunde? Is hij dan niet een leek?

Neen! zoo hoor ik hier en daar antwoorden. De Heer van Rees heeft immers den titel van Majoor?

Ja, Landgenooten! dat is volkomen waar. Maar de titel van Majoor maakt iemand niet tot krijgskundige! Ons Leger stelt er zulken hoogen prijs op, dat ons volk dit toch vooral goed in het oog zal houden, dat het de Majoors in drie klassen heeft verdeeld. Een dier twee klassen heeft de navolgende Majoors: *Tamboer-Majoors*, *Sergeanten-Majoors*, *Vuurwerker-Majoors*, en *Plaats-Majoors*. In de tweede klasse zien wij deze Majoors opgenomen: *Vecht-Majoors*, *Praat-Majoors*, *Schrijf-majoors*, en

titulaire Majoors. Tot die laatste klasse van Majoors, behoort dus ook de Heer van Rees. Al die Majoors, maar vooral de klasse van Majoors, waartoe de Heer van Rees behoort, zijn zeer onderscheiden van den eenigen, den echten Majoor, door het leger met fierheid wel eens Groot-Majoor genoemd! De eenige, de echte, de Groot-Majoor, dat is de Majoor die, met zijn rang, ook zijn sporen heeft verdiend!! Hij heeft vast minstens een Bataillon, soms een garnizoen gekommandeerd; en meestal, nu vooral, een krijgsmagt tegen den vijand aangevoerd.

De titulaire Majoor van Rees heeft nooit een Bataillon, nooit een garnizoen, hij heeft nooit *iets* gekommandeerd. Hij heeft bij het Indisch Leger nooit anders *gediend* dan als Luitenant. Hierbij komt, dat dit nu al een kwart eeuw geleden is. Ja, Landgenooten! Sedert vijfentwintig jaren reeds hangt de *maagdelijke* degen van den Heer van Rees, te dommelen aan den wand.

De Heer van Rees, die nimmer vijanden van ons vaderland onder de oogen heeft gezien, die vrienden van het vaderland bestrijdt met de pen, kan zich van den oorlog geen andere voorstelling maken, dan die, welke anderen hem daarvan gelieven te geven.

Maar, zoo hoor ik nu nog een enkele stem vragen, krijgskundige geschriften maken dan toch iemand, hij moge titulair-Majoor wezen als de Heer van

Rees, tot krijgskundige! En heeft de Heer van Rees niet krijgskundige geschriften geleverd?

Landgenooten! weest voorzigtig. Er zijn *krijgskundige* geschriften, en geschriften *over* krijgskunde. Krijgskundige geschriften verklaren zeer zeker den schrijver tot krijgskundige. Maar geschriften *over* krijgskunde dienen wel eens den schrijver, om hem een brevet van onbekwaamheid in de krijgskunde uittereiken. Ik heb u nu aangetoond, dat het advies van den Heer van Rees een geschrift is *over* krijgskunde. Hebt gij den moed, om daarmede het lid der Rekenkamer van Rees tot krijgskundige te verklaren? Ik niet.

Wat hebben de Partij-schappen van onzen Atsjin-oorlog gemaakt?

Helaas, Landgenooten! Wij kunnen niet meer juichen, zooals Pel juichte, toen de Gouverneur-Generaal Loudon Indië verliet.

Dat is het werk van de noodlottige partijschappen, die ons land verdeelen.

De toekomstige geschiedschrijver, verhalende van onzen Atsjin-oorlog, weemoedig getuigende

van den rampzaligen tijd, dien wij thans beleven, zal niet verzuimen opteteekenen:

Zóó ver nu is het gegaan.

Pel, handelende in volkomen overeenstemming met van Swieten, Loudon en Fransen van de Putte, kreeg de schoonste uitkomsten. En Pel kweet zich zóó uitstekend van zijn taak, dat de Koning hem openlijk eerde met een benoeming tot Kommandeur der Militaire Willemsorde, en met een buitengewone bevordering tot Generaal-Majoor. En terwijl de Koning zóó deed, riep het lid van de Rekenkamer W. A. van Rees openlijk: Pel heeft niets uitgevoerd!

Toen van Swieten den Kraton genomen had, zonden Keizers en Koningen gelukwenschen aan onzen Souverein, omdat van Swieten een schoone parel gehecht had aan de Nederlandsche kroon. En toen van Swieten ons gezag in Atsjin gevestigd had, beloonde onze Koning, van Swieten openlijk met de schoonste belooning, die ooit een militair verwerven kan: met het Grootkruis van de Militaire Willemsorde. En terwijl de Koning zóó deed, riep het lid van de Rekenkamer W. A. van Rees openlijk: Weg met van Swieten!

Van Swieten, Loudon, Fransen van de Putte en de Koning hadden oorlogsbeginselen vastgesteld, die reeds de schoonste uitkomsten hadden opgeleverd. En het lid van de Rekenkamer W. A. van Rees riep openlijk: Weg met die beginselen!

De Volksvertegenwoordiger Fransen van de Putte vroeg in 's Lands Vergaderzaal waarom van die koninklijke beginselen was afgeweken. En het lid van de Rekenkamer W. A. van Rees riep openlijk: Hoort niet naar dien leek!

Dit zal de toekomstige geschiedschrijver verhalen. En hij zal zijn verhaal eindigen met de getuigenis:

In den tijd, toen de meest eendrachtige zamenwerking noodig was voor 's Lands eer en 's Lands belang, schreef het lid van de Rekenkamer W. A. van Rees ongevraagd een open advies aan den Minister van Koloniën en aan het Nederlandsche Volk. En met *dat* open advies, hoonde hij zijn Koning!!!

INHOUD.

Inleiding . . . . . Bladz. 3.
I. Fransen van de Putte, Loudon, van Swieten „ 7.
II. Van Goltstein, van Lansberge . . . . . „ 21.
III. Een type van Nederlandsche Atsjin-Kritiek . . „ 37.

Kol

HOUD.

. . . . . Bladz.
, Loudon, van Swieten „
Lansberge . . . . . „
ndsche Atajin-Kritiek . . „

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Ka

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Kol
ka
PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL

ksi Buku Langka Koleksi Buku Langka Koleksi Buku Langka Koleksi Buku Langka Koleksi Buku Langka Koleksi Buku Langka Koleksi Buku Langka Koleksi Buku Langka Koleksi Buku Lan